

SUDARYTOJO PRATARMĖ

Devintąjį Bažnyčios istorijos studijų tomą sudaro straipsniai, skirti XVI–XIX a. Vilniaus vyskupams, šv. Kazimiero kanonizacijos proceso pradžios įvykiams ir Lietuvos pranciškonų konventualų XVI–XVIII a. plėtotai mirusiųjų atminimo (memoria) kultūrai. Nepaisant skirtingos chronologijos ir tematikos, visus tekstus sieja biografistinis jų pobūdis.

Paskata iš naujo pažvelgti į Vilniaus vyskupų asmenybes tapo Liudo Jovaišos knyga Vilniaus vyskupai ir jų portretai (2016) ir jo inicijuotas viešų paskaitų ciklas Vilniaus vyskupų istoriniai portretai, vykęs Bažnytinio paveldo muziejuje 2017 m. rudenį – 2018 m. pavasarį. Devyniose paskaitose pranešėjai pristatė skirtingų epochų Vilniaus vyskupų kaip ganytojų ir politikų veiklą. Šiame tome skelbiami keturi skaitytų paskaitų pagrindų parengti straipsniai.

Rimvydo Petrausko straipsnyje nagrinėjamas pirmojo didiko Vilniaus vyskupo soste Alberto Radvilos (ca. 1478–1519) gyvenimas ir ganytojiška veikla. Tyrimas parodė, kad vyskupas-didikas nebuvo Bažnyčios nuosmukio ženklas, todėl Albertas Radvila išskyla kaip ganytojas, gebėjęs atrasti pusiausvyrą tarp aukštos kilmės, socialinio prestižo, turto, galios ir tarnystės Bažnyčiai bei dosnumo vargšams. Kun. Kęstučio Smilgevičiaus straipsnis skirtas kardinolo Jurgio Radvilos (1556–1600) asmenybei ir veiklai. Gimęs protestantų šeimoje ir tik vėliau atsivertęs į katalikybę, dar visai jaunas kunigaikštis tapo Vilniaus vyskupu, vėliau vietininkavo Livonijoje, tapo kardinolu, ėjo Krokuvos vyskupo pareigas. Jo gyvenimas ir veikla gerai iliustruoja, kaip kilmė, galia ir žemiški turtai buvo pasitelkiami katalikybės pozicijų stiprinimui konfesijų amžiuje. Liudo Jovaišos straipsnyje išsamiai analizuojama Eustachijaus Valavičiaus (1572–1630) asmenybė, jo kaip potridentinės epochos ganytojo ir įtakingo politiko veikla. Tekste išryškinami vyskupo asmenybei būdingi kontrastai ir nevienareikšmiški amžininkų vertinimai. Vilma Žaltauskaitė gilinasi į vos dvejus metus (1883–1885) trukusį Karolio Hrynevickio (1841–1929) vyskupavimą, pasibaigusį ganytojo ištremimu. Tyrimas atskleidžia, kaip Hrynevickis siekė įtvirtinti savo pozicijas vyskupijoje, į svarbias pozicijas paskirdamas sau parankius žmones, vizituodamas vyskupijos parapijas, drausmindamas dvasininkus ir megdamas ryšius su dvasininkais ir tikinčiaisiais.

Keturiems Vilniaus vyskupams skirtus tekstus papildo Mintauto Čiurinsko straipsnis, kuriame nuosekliai analizuojamas Gniezno arkivyskupo Jono Laskio

1514 m. spalio 20 d. laiško, pirmojo išlikusio rašytinio liudijimo Kazimiero kanonizacijos istorijoje, turinys ir kulto patvirtinimo proceso pradžios aplinkybės. Straipsnio priede pirmą kartą mokslinėje literatūroje publikuojamas originalus šio laiško tekstas ir jo vertimas į lietuvių kalbą. Dariaus Barono straipsnis skirtas Lietuvos pranciškonų konventualų XVI–XVIII a. plėtotai mirusiųjų atminimo kultūrai. Pasiremdamas ne tik pranciškonų konventualų, bet ir kitų vienuolių atminimų knygomis, autorius atskleidžia memoria kultūros reikšmę ankstyvųjų Naujųjų laikų vienuoliams ir visuomenei. Kartu šis šaltinotyrinis tyrimas gerai parodo šių knygų kaip šaltinių teikiamas galimybes, jų sandaros ypatybes, privalumus ir trūkumus.

Tomą užbaigia dvi šaltinių publikacijos, papildančios gausia archyvine medžiaga paremtus mokslinius straipsnius. Vytautas Ališauskas skelbia Pauliaus Jatulio parengtą trijų Vilniaus vyskupų – Bernardo Maciejovskio (1597), Benedikto Vainos (1600) ir Eustachijaus Valavičiaus (1616) – informacinių procesų medžiagą. Šie šaltiniai atskleidžia reikšmingų detalių apie vyskupų asmenybes, kilmę, šeimą, socialinę aplinką, taip pat Vilniaus katedrą ir padėtį vyskupijoje. Darius Baronas publikuoja Lenkijos pranciškonų konventualų provincijos, kuriai priklausė lietuviškos ir rusėniškos Abiejų Tautų Respublikos žemės, XVI a. pabaigos kapitulų sprendimų ir su jais susijusių dokumentų nuorašų rinkinio fragmentus. Šis šaltinis suteikia vertingų žinių apie Lietuvos pranciškonų gyvenimą ir personalinę sudėtį.

Martynas Jakulis

EDITOR'S PREFACE

The ninth volume of "Bažnyčios istorijos studijos = Studies in Church History" contains articles devoted to bishops of Vilnius in the sixteenth to nineteenth centuries, the circumstances surrounding the beginnings of St Casimir's canonisation process, and the memorial culture (memoria) developed by Friars Minor Conventual in the sixteenth and eighteenth centuries. The articles differ in chronological and thematic scope, however, they are bound together by their common focus on biographies.

*The renewed interest in the bishops of Vilnius was inspired by Liudas Jovaiša's book *The Bishops of Vilnius and their Portraits* (2016) as well as a cycle of public lectures, *The Historical Portraits of the Bishops of Vilnius*, which took place in the Church Heritage Museum in autumn 2017 and spring 2018. Across nine lectures, academics examined the personalities as well as the ecclesiastical and political careers of bishops of Vilnius from different periods. This volume contains four articles based on the lectures given in the Church Heritage Museum.*

In his article, Rimvydas Petrauskas analyses the life and pastoral activities of Albertas Radvila (ca. 1478–1519), the first magnate to occupy the see of Vilnius. Research revealed that a magnate bishop was not necessarily a sign of the Church's decline, thus, Albertas Radvila emerges as a bishop who managed to balance his noble birth and social prestige, wealth, and power with service to the Church and charity towards the poor. The article of Rev. Kęstutis Smilgevičius is devoted to Cardinal Jurgis Radvila (1556–1600); born in a Protestant family, he later converted to Catholicism. While still very young, he became Bishop of Vilnius, later governed Livonia, became cardinal, and was appointed Bishop of Kraków. His life and activities demonstrate how high status and worldly goods were utilised to strengthen the position of Catholicism in the Age of Confessions. In his article, Liudas Jovaiša gives a comprehensive account on the personality of Eustachius Wołłowicz (1572–1630) and his activities as a post-Tridentine bishop and politician. The author reveals the contradictions of his personality and the ambiguous attitudes shown towards him by the bishop's contemporaries. Vilma Žaltauskaitė focuses on Karol Hryniewicki's (1841–1929) two-year tenure as the Bishop of Vilnius (1883–1885) which ended with his exile. The article reveals how Hryniewicki sought to strengthen his positions in the diocese by appointing persons favorable to himself to high posts. Further me-

EDITOR'S PREFACE

asures taken included conducting visitations of the parishes, disciplining the clergy, and establishing communications with the clergy and the faithful.

The four texts devoted to the bishops of Vilnius are supplemented by two additional articles. Mintautas Čiurinskas presents Archbishop Jan Łaski of Gniezno's letter of 20 October 1514, which is one of the earliest surviving written sources on St Casimir's canonisation, and reveals the circumstances surrounding the beginnings of the canonisation process. The article is supplemented by a publication of the original Latin text of the letter and its translation into Lithuanian. In his article, Darius Baronas studies the memorial culture developed by Friars Minor Conventual in the sixteenth and eighteenth centuries. Drawing on the memorial books of Friars Minor Conventual and other orders, the author reveals the significance of the memoria culture to the religious communities and the whole society. This article also demonstrates the strengths and weaknesses of memorial books as historical sources.

The present volume is concluded with two publications of archival sources. Vytautas Ališauskas publishes the materials of informational processes concerning bishops of Vilnius collected by Paulius Jatulis. The informational processes of Bernard Maciejowski (1597), Benedict Wojna (1600) and Eustachius Wołłowicz (1616) reveal significant details about the bishops' personalities, origins, family, social milieu, ecclesiastical careers as well as the Vilnius cathedral and the status of the diocese. Darius Baronas publishes the excerpts of the book of capitular decisions adopted by the chapters of the Polish province of Friars Minor Conventual in the late sixteenth century. This source casts a light on the life and personal make-up of Friars Minor Conventual in Lithuania.

Martynas Jakulis